

Erityisliikunta ja vammaisurheilu seuroissa

Sisällysluettelo

	JOHDANTO	3
1	Vastaajaseurojen perustiedot	4
2	Seurojen järjestämä erityisliikunta	6
3	Toiminnan esteet: Ohjaajien, markkinoinnin ja kysynnän puute	8
4	Toiminnan mahdollistajat	10
5	Johtopäätökset	15
	LÄHTEET	16
	LIITTEET	17

JOHDANTO

Tämän raportin tavoitteena on kuvata urheiluseurojen järjestämää erityisliikuntaa ja vammaisurheilua sekä selvittää, millaista tukea seurat tarvitsevat niiden järjestämiseen liittyvissä asioissa. Selvitys on osa opetus- ja kulttuuriministeriön tukemaa alueellisen toiminnan kehittämishanketta, jota koordinoi Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry. Liikunnan aluejärjestöt ovat toimineet kolmivuotisen (2013–2015) kehittämishankkeen kumppaneina¹. Hankkeessa on kehitetty alueellisia lasten liikuntaleirejä kohti inklusiota, tuotu vammaisurheilun ja -liikunnan kurssit osaksi aluejärjestöjen koulutustarjontaa ja käynnistetty alueellisten erityisliikuntaverkostojen kokoaminen. Tavoitteena on, että vammaisten henkilöiden kynnys osallistua liikunta- ja urheiluseurojen toimintaan olisi mahdollisimman matala.

Raportti perustuu vuonna 2015 urheiluseuroille suunnattuun sähköiseen webropol-kyselyyn, johon vastasi 326 henkilöä 307 urheilu- ja liikuntaseurasta². Vastanneet seurat löytyvät liitteestä 1. Kysely lähetettiin seuroille liikunnan aluejärjestöjen kautta ja lisäksi osa lajiliitoista tiedotti kyselystä jäsenseuroilleen.

Kyselyssä – ja siten myös tässä raportissa käytetään pääosin käsitteitä erityisliikunta ja vammaisurheilu, joiden alla puhutaan erityisryhmiin kuuluvista tai vammaisista liikkujista, vammaisurheilijoista, erityistä tukea tarvitsevista lapsista sekä liikkumis- ja toimimisesteisistä henkilöistä. Nykyisin erityisliikuntakäsitteen rinnalla käytetään yhä useammin myös käsitettä soveltava liikunta. Raportin alussa kerrotaan vastaajaseurojen perustiedot, jonka jälkeen kuvataan seurojen järjestämää erityisliikuntaa sekä tarkastellaan toiminnan esteitä ja mahdollistajia. Lopuksi esitetään johtopäätökset ja kootaan toimenpide-ehdotuksia. Integraatioprosessien käsitteistä, teoriasta tai taustoista kiinnostuneille suosittelemme lajiliittojen vammaisurheilun ja erityisliikunnan tilaa kuvaavaa selvitystä (Saari 2015) ja sitä edeltänyttä integraation prosessien esiselvitystä (Saari 2011).

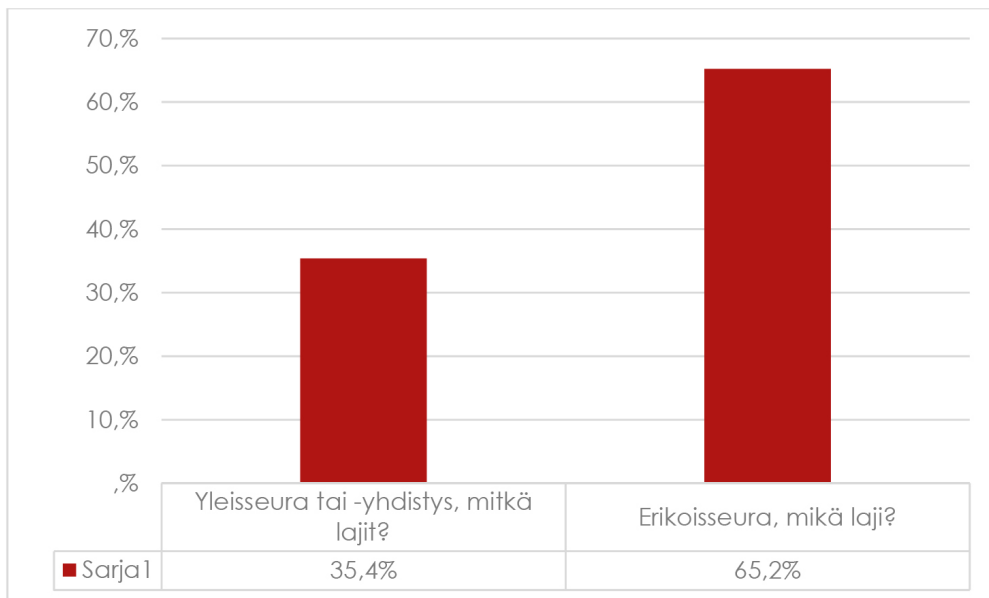
- 1 VAU:n aluehanke käynnistyi 2013 neljän aluejärjestön (Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry, Hämeen Liikunta ja Urheilu ry, Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ry sekä Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry) kanssa. Vuonna 2014 kumppaneiksi tulivat edellä mainittujen lisäksi Etelä-Karjalan Liikunta ja Urheilu ry (EKLU), Etelä-Savon Liikunta ry (ESLi), Lapin Liikunta ry (LapLi) ja Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry (PLU). Viimeisen vuoden 2015 hankekumppaneita ovat Kainuun Liikunta ry, Keski-Pohjanmaan Liikunta ry (KepLi), Keski-Suomen Liikunta ry (KesLi), Kymenlaakson Liikunta ry (KymLi) ja Pohjois-Savon Liikunta ry (PSL).
- 2 Kysely oli avattu touko-kesäkuun aikana 795 kertaa. Suomessa arvellaan olevan noin 6000–7000 urheilu- ja liikuntaseuraa, joten kysely tavoitti korkeintaan noin 5–10 % maamme seuroista.

1. VASTAAJASEUROJEN PERUSTIEDOT

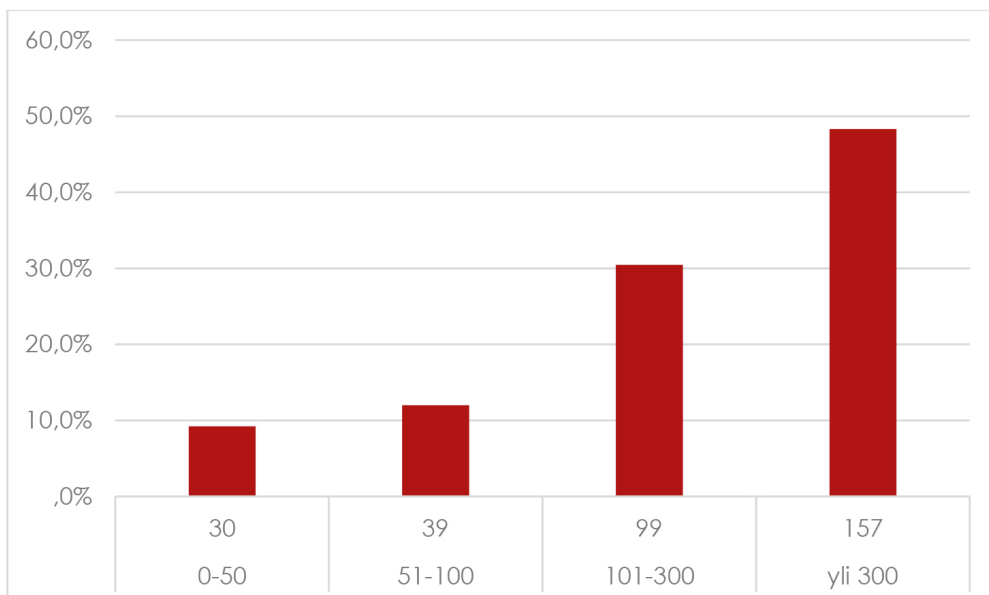
Vastaajista 212 (65 %) edustaa ns. erikoisseuraa ja loput yleisseuraa (kuvio 1). Laajimmillaan yleisseura järjestää 18 eri lajia tai liikuntamuotoa, mutta yleisimmin kyse on 3–4 lajin seurasta.

Vastaajien enemmistö edustaa suurta, yli 100 hengen seuraa. Vain viidesosa on pienestä (alle 100 hengen) seurasta (kuvio 2). Vastaajat ovat koko Suomesta. Noin 40 % sijoittuu Lounais-Suomen (n=64) tai Etelä-Suomen (n=59) alueelle (kuvio 3). Kyselyyn vastanneiden joukossa on seitsemän kansanterveys- tai vammaisyhdistystä tai vammaisurheilulajin seuraa. Kyselyssä ei selvitetty vastaajaseurojen lajiliittojäsenyyksiä.

Kuvio 1. Yleisseurat 115 ja erikoisseurat 212 vastaajaa, n=326

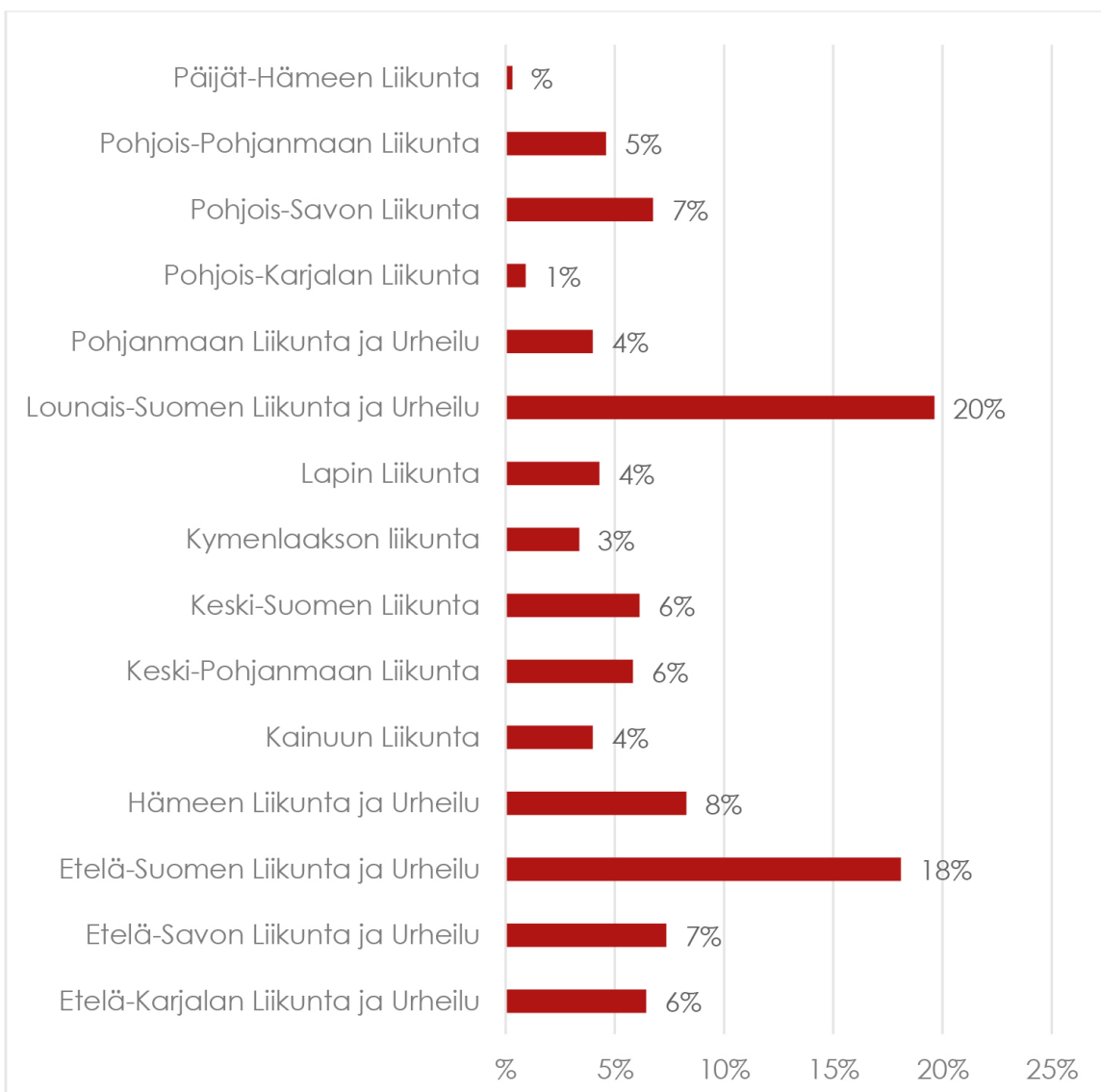
Kuvio 2. Seuran koko, n=326.

Vastaajaseurojen lajikirjo on laaja. Kyselyyn vastanneissa seuroissa harrastetaan yli 60 eri lajia tai liikuntamuotoa. Selvänä enemmistönä ovat yleisurheilua (45) ja erilaisia voimistelun muotoja (45) tarjoavat seurat. Kakkosryhmässä ovat uintia ja muita allaslajeja (37) sekä maastohiihtoa (32) tarjoavat seurat. Kolmannessa ryhmässä ovat jalkapalloa (28), lentopalloa (28), suunnistusta (25), salibandyä (21) ja pesäpalloa (20) tarjoavat seurat. Vastaajaseuroista noin kymmenesosa on keskittynyt harraste- ja terveysliikuntaan, järjestäen erilaisia kunto- ja terveysliikunnan ryhmiä tai luontoliikuntaa (esimerkiksi talviuinti, geokätköily).

Erikoisseurojen vastaajissa on eniten voimistelun (25), jalkapallon (23), uinnin (21), taitoluistelun (10), pesäpallon (9), ampumaurheilun (8), salibandyn (8) ja tanssin (7) edustajia. Erikoisseuroista valtaosa keskittyy kilpailemiseen, mutta niiden joukossa on myös harrastevoimisteluun, seuratansseihin tai muihin ei-kilpailullisiin lajeihin keskittyneitä seuroja. Perinteinen jako yleis- ja erikoisseuroihin ei kuitenkaan ole kaikille vastaajille selvä. Perinteisesti yleisseurana on pidetty niitä, jotka järjestävät useita lajeja. Tässä kyselyssä yleisseurana kuuluvaksi ilmoitettiin myös yhden lajin (tai lajiperheen) seuroja mm. agilyssä, yleisurheilussa, suunnistuksessa, melonnassa, judossa, tanssissa, golfissa, uinnissa, taekwondossa, pesäpallossa, purjelennossa, voimistelussa ja capoeirassa.

Kuvio 3. Vastaajien edustamien seurojen sijoittuminen alueellisten palvelujärjestöjen toiminta-alueelle, n=326.

2. SEUROJEN JÄRJESTÄMÄ ERITYISLIKUNTA

Onko seurassa mukana erityisryhmiin kuuluvia liikkujia tai harrastajia (tai vammaiskilpaurheilijoita)?

Puolet seuravastaajista (49 %, n=160) ilmoittaa, että seurassa on mukana erityisryhmiin kuuluvia liikkujia, harrastajia tai vammaiskilpaurheilijoita. Erityisliikuntaa on useammin yleis- kuin erikoisseuroissa, ja erityisliikunnan ryhmät ovat useimmin suunnattu lapsille. Kyllä-vastanneista 74 % (131) ilmoittaa, että seurassa on lapsille ja nuorille suunnattua erityisryhmätoimintaa ja kymmenen prosenttia vähemmän (114) ilmoittaa toimintaa olevan erityisryhmiin kuuluville aikuisille.

Erityisryhmiin kuuluvia alle 19-vuotiaita lapsia ja nuoria on 121 seurassa yhteensä 942 (vaihteluväli 1–55) ja aikuisia 108 seurassa 1355 (vaihteluväli 1–200). Aikuisten suuria osallistujamääriä selittää vastaajaseurojen joukossa olevat seitsemän vammais- ja kansanterveysyhdistystä tai vammaisurheiluseuraa, joiden koko jäsenistö kuuluu kohderyhmään. Liikuntaseuroiksi tulkittavat erityisryhmien yhdistykset ovatkin tyypillisesti aikuisten seuroja. Luvut ovat arvioita. Erityisryhmäläisyyden määrittely on monelle hankalaa. Yhtenäisiä tilastointiohjeita ei ole olemassa. Vastaajat eivät aina tiedä osallistujien liikkumis- tai toimimisesteisyyttä, pitkäaikaissairautta tai vammaisuutta. Osa myös huomauttaa, ettei tiedolla ole merkitystä matalan kynnyksen harrasteliikunnassa. ”Tähän kyselyyn oli vaikea vastata, koska tämä koski vain vammaisia ja me liikutamme kaikkia tai ainakin yritämme.”

Millaisia toimintoja tai palveluja erityisryhmille on tarjolla tai missä heitä on mukana?

Vastaajia pyydettiin kuvaamaan tarkemmin niitä lajeja ja ryhmiä, joissa on mukana erityisryhmiin kuuluvia liikkujia tai vammaisurheilijoita. Erityisryhmiin kuuluville henkilöille järjestetään toimintaa ainakin 38 lajissa, joista suosituin on uinti (27 mainintaa). Seuraavaksi eniten erityisryhmille on harrastusmahdollisuuksia jalkapallossa ja voimistelussa (12), sen jälkeen tanssin eri muodoissa (9) ja ampumaurheilussa, yleisurheilussa ja salibandyssä (8). Erityisryhmiin kuuluville henkilöille on tarjolla lajitoimintaa yli 40 lajissa, kun mukaan lasketaan erityiset vammaisurheilulajit (esim. sokkopingis, maalipallo, boccia) (Taulukko 1). Lisäksi seuroissa järjestetään matalan kynnyksen liikuntakerhoja sekä kansanterveysyhdistysten ja vammaisurheiluseurojen harraste- ja terveysliikuntakerhoja kuten diabetesyhdistyksen pallojumppa, hengitysyhdistyksen happiliikkujat, toimintaa mielenterveyskuntoutujille ja näkövammaisyhdistyksen tasapainoryhmä.

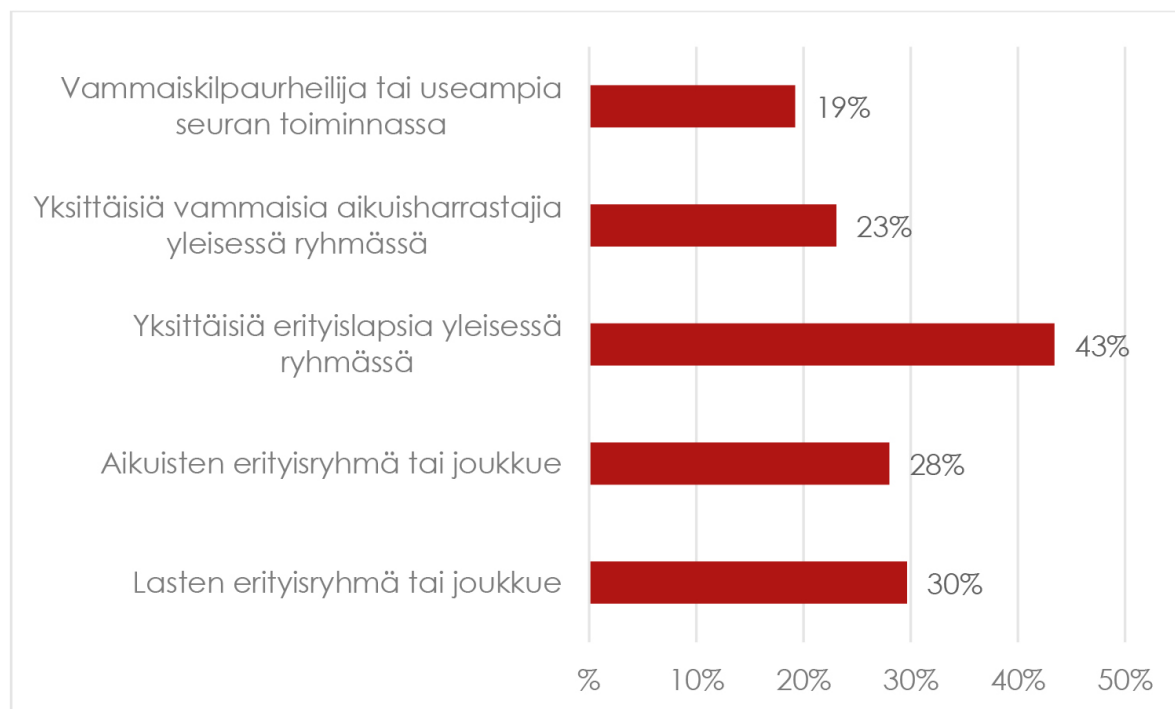
Vastaajat järjestävät omana erityisryhmänä noin 40 ryhmää, joista kolmasosa yleisen urheiluseuran puitteissa ja loput kymmenkunta vammais- tai kansanterveysyhdistyksen toimintana. Yleisissä ryhmissä mukana olevia yksittäisiä vammaisurheilijoita tai ”erityisryhmäläiseksi” tunnistettuja kuvaillaan noin 90 seuran vastauksissa. Inklusiivista lapsille suunnattua ryhmätoimintaa (kuten WAU-kerhot, Easy Sport tai Juniorit Liikkari) puolestaan kuvaillaan noin 15 seuran vastauksissa.

Eniten järjestetään toimintaa lapsille (kuvio 4). Kyseessä ovat yksittäiset erityislapset yleisessä ryhmässä (79) tai lasten erityisryhmä tai joukkue (54). Aikuisten erityisryhmistä tai joukkueista on 51 mainintaa, yksittäisistä vammaisista aikuisharrastajista osana yleistä ryhmää 42 mainintaa ja vammaiskilpaurheilijoista 35 mainintaa. Muu mikä? -vastauksen valinneet 25 vastaajaa kuvailevat erilaisia sekaryhmiä, seurayhteistyön muotoja ja ”vanhusten” ryhmiä.

Taulukko 1.

Lajit joissa järjestetään toimintaa erityisryhmille	Mainintoja
Uinti	27
Jalkapallo	12
Voimistelu	12
Tanssi	9
Ampumaurheilu	8
Salibandy	8
Yleisurheilu	8
Judo	5
Koripallo	5
Lentopallo	5
Taitoluistelu	5
Agility	4
Pesäpallo	4
Ratsastus	3
Alppihiihto	2
Curling	2
Jääkiekko	2
Miekkailu	2
Petanque	2
Purjehdus	2
Pöytätennis	2
Sulkapallo	2
Suunnistus	2
Boccia	1
Capoeira	1
Cheerleading	1
Hiihto	1
Karate	1
Keilailu	1
Maalipallo	1
Melonta	1
Paini	1
Painonnosto	1
Pyöräily	1
Roller Derby	1
Shakki	1
Sokkopingis	1
Taekwondo	1
Triathlon	1
Urheilusukellus	1
Voimanosto	1

Kuvio 4. Millaisia toimintoja tai palveluja erityisryhmille on tarjolla tai missä heitä on mukana? (n=182)

3. TOIMINNAN ESTEET: OHJAAJIEN, MARKKINOINNIN JA KYSYNNÄN PUUTE

Mitkä ovat suurimpia syitä sille, että erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä osallistuu niukasti tavallisten urheiluseurojen toimintaan?

Suosituimmat selitykset erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden niukkuudelle urheiluseurojen toiminnassa ovat ohjaajien tai valmentajien vähäisyys tai ajan puute (175/56 %), ohjaajien osaamattomuus (130/41 %) ja avustajien puute (117/37 %). Toiseksi arvellaan, että urheiluseurat eivät osaa tiedottaa ja markkinoida toimintaansa liikkumis- ja toimimisesteisille henkilöille, sillä markkinoinnin puutetta arvelee syyksi 114 (36 %) ja verkostojen puutetta 110 (35 %) seuravastaajaa.

Kolmanneksi merkittävin selitysrypäs liittyy kysyntään (94/30 %). Arvellaan etteivät liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt ole kiinnostuneita tai että näihin ryhmiin kuuluvien henkilöiden omat asenteet ja varovaisuus estävät tulemasta mukaan (80/25 %).

- Yleisesti hyvin vähän tällaisia liikkujia hakeutuu toimintaan. Ei edes kysytä, vaikka monessa lajissa pystyisi erityisliikkuja - riippuen henkilöstä yksin tai avustajan kanssa
- toimimaan ihan normaalien ryhmien mukana, niin kuin meidänkin ryhmässämme jo tapahtuu.

Neljäsosa (80) arvelee syyksi tilojen ja harjoitusvuorojen vähäisyyden. 15 % (47) esittää että soveltumattomat tilat (esteettömyysongelmat) estävät mukaan tulon.

- *Melonta vesielementissä vaatii erityiskalustoa (tasapaino) ja laiturijärjestelyjä*
- *Kartat ovat metsäalueilta, eikä siellä erityisryhmiin kuuluvat voi liikkua, pyörätuoli-suunnistus vaatii eri kartat eli rahaa*
- *Ilma-aseradalleme ei pääse kun portaita pitkin.*

74 vastaajaa (24 %) esittää, että laji ei sovellu erityisryhmiin kuuluville henkilöille ja 55 vastaajaa (17 %) arvelee, että urheiluseuratoiminta on liian kallista (kuvio 5).

Yleinen oletus tuntuu olevan, että liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt tarvitsevat oman erityisryhmän, etenkin joukkuelajeissa. Tällöin ”ryhmän” puute voi estää toiminnan käynnistymisen.

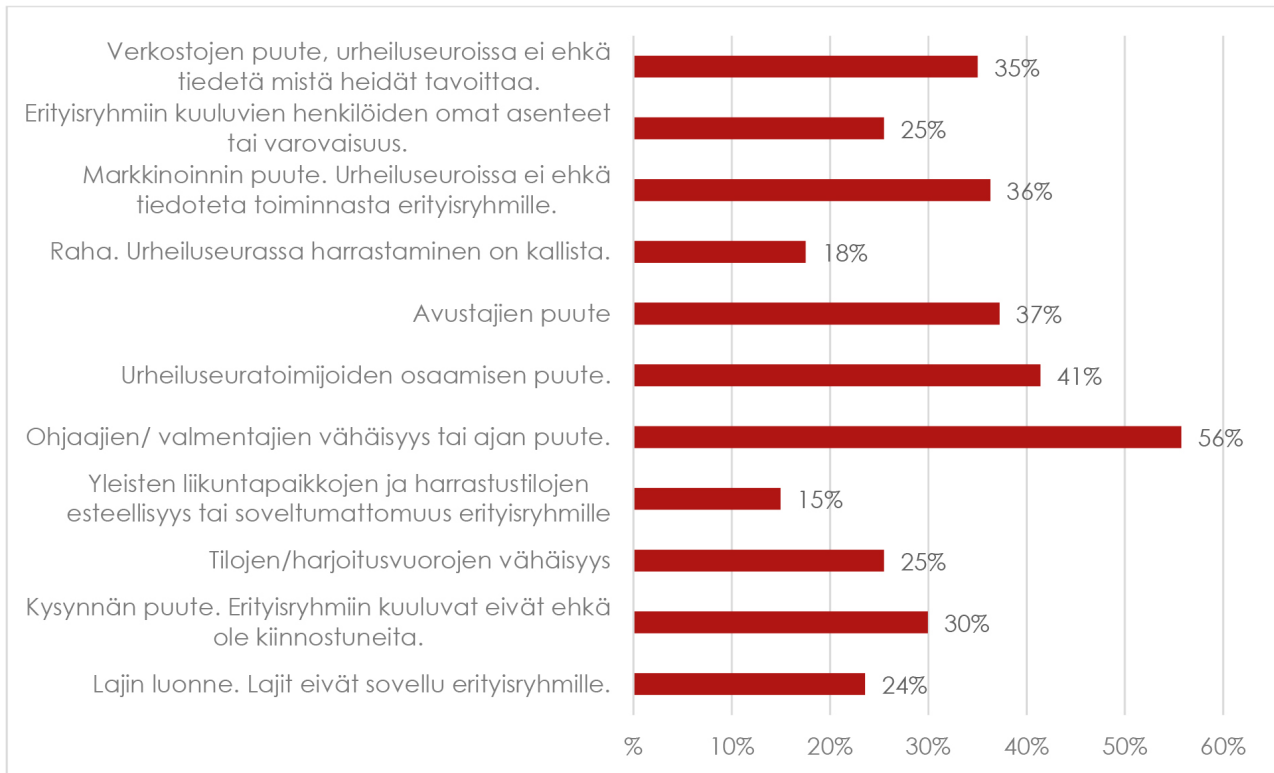
- *Alueella ei ole niin paljon erityisryhmiin kuuluvia asiakkaita, että saisi ryhmää.*
- *Seurassamme oli kolmen vuoden ajan erityislasten pienryhmä, mutta viime syksynä olisi tullut ainoastaan yksi osallistuja, niin ryhmää ei voitu muodostaa.*
- *Joukkuelajeille ehkä tarvitaan oma erityisryhmä jotta toiminta olisi mielekästä.*

Vahvasta erityisryhmäperinteestä johtuen on totuttu ajattelemaan, että vammaiset liikkuvat jossakin muualla.

- *Vammattomat eivät välttämättä osaa suhtautua vammaisiin ihmisiin.*
- *Yleinen asenne puolin ja toisin siitä, että urheiluseurat ovat ns. normaaleille ja että esim. kuntien tehtävä on järjestää erityisryhmien liikuntaa/urheilua.*

Lisäksi arvellaan, että avustajat tai perheenjäsenet ”eivät viitsi tuoda vammaisia henkilöitä harrastuksiin”, aloittamisen kynnys on liian korkea, taksimatkoja on liian vähän tai etäisyydet kotoa harjoituspaikoille ovat liian pitkät.

Kuvio 5. Minkä luulet olevan suurimpia syitä sille että erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä osallistuu niukasti tavallisten urheiluseurojen toimintaan? (n=314)

4. TOIMINNAN MAHDOLLISTAJAT

Onko seura kiinnostunut kehittämään ja järjestämään erityisliikuntaa tai vammaisurheilun lajitoimintaa?

Kyllä

Seuroista valtaosa (210/68 %) on kiinnostunut järjestämään toimintaa erityisryhmille (kuvio 6). Kynnys on matalin erityislasten ryhmien järjestämiseen tai yksittäisten vammaisurheilijoiden ottamiseen seuran toimintaan. Kiinnostuneet seurat edustavat uintia (16), voimistelua (10), jalkapalloa (9), taitoluistelua (8), tanssia (7), judoa (5), salibandyä (5), koripalloa (4) ampumaurheilua (3), golfia (3) ja agilityä (3). Lajiluokittelut kätkevät alleen monenlaisia vammaisurheilulajeja tai soveltavan liikunnan muotoja. Esimerkiksi koripallossa mainitaan pyörätuolikoripallo- ja Special Olympics Unified -koripallo, salibandyssä sähköpyörätuolisalibandy, kuurojen salibandy, kehitysvammaisten salibandy). Tanssin maailma sisältää laajan kirjon erilaisia tanssin muotoja pyörätuolitanssista rivitanssiin.

Seuraavissa lajeissa on 1–2 järjestämisestä kiinnostunutta seuraa: beach volley, capoeira, cheerleading, hiihto, ilmailu, jousiammunta, karate, keilailu, kelkkajääkiekko, lentopallo, maalipallo, melonta, paini, pesäpallo, petanque, pyöräily, pyörätuolicurling, pyörätuolimiekkailu, purjehdus, pöytätennis, ratsastus, sokkopingis, sulkapallo, suunnistus, taekwondo, triathlon ja yleisurheilu. Lajikirjo laajenee ja uudet lajiseurat availevat varoen oviaan:

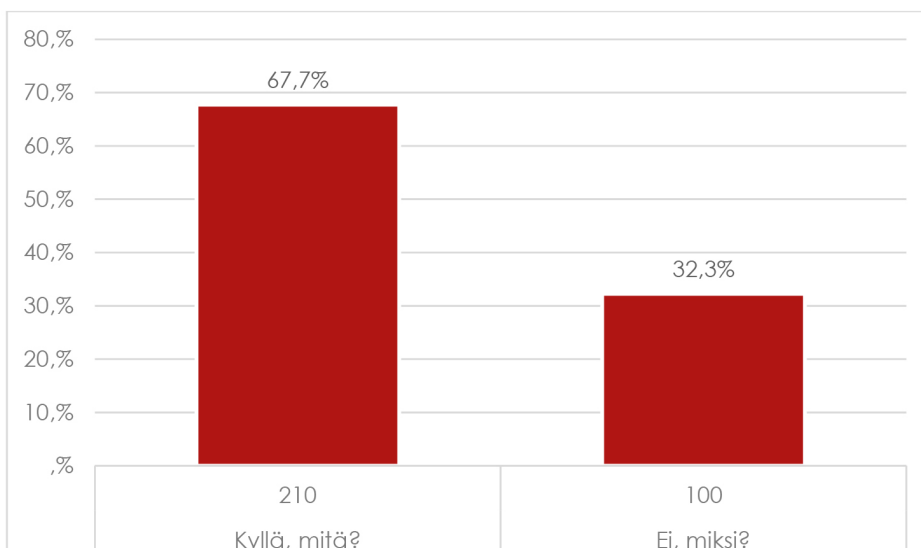
- *Ilmailusta kiinnostuneet mukaan toimintaan ja vammasta riippuen, myös itse lentämään. Meillä on myös mahdollista kyydittää halukkaita tandem-lennolla.*
- *Haluamme järjestää erityisryhmille cheerleading-toimintaa, jossa jokainen pääsee omilla ehdoillaan liikkumaan ja onnistumaan.*

Harraste- tai terveysliikuntatyypistä toimintaa suunnittelee tarjoavansa 13 vastaajaa. Kohde-ryhmänä on oma jäsenistö, happiliikkujat, diabeetikot, tekonivel/nivelrikkoiset, sydänryhmä, keuhkoryhmä, vanhukset tai ”läheisen asumisyksikön asukkaat”. Lasten erityisryhmät ovat pääosin perinteisiä uima- ja luistelukouluja, soveltavaa jalkapalloa, jumppaa ja salibandya. Mukana on myös lajirajat ylittäviä matalan kynnyksen kokeiluryhmiä.

Erityisliikuntaa pitemmän aikaan tehneet ovat huomanneet, että yksi tulokulma ei riitä. Osa seuroista on käynnistämässä ryhmää vammaisurheiluun ja samanaikaisesti toteuttaa inklusiota esimerkiksi lasten ryhmissä.

- *Olemme kiinnostuneita tarjoamaan melontamahdollisuutta kaikille taustoista huolimatta. Vammaisurheilun lajitoimintaa olemme liittotasolla kehittämässä paraikaa.*
- *Aikuisten erkkaryhmä tulee jatkamaan ensi kaudella. Lasten erkkaryhmä jatkaa, jos vaan löydämme siihen toisen valmentajan. Haluamme kehittää erityisryhmiemme toimintaa lähemmäs salibandymaista joukkue-toimintaa. Suunnitelmissa on myös järjestää oma turnaus aikuisille erityisryhmille, koska [...] seudulla ei kyseisiä pelejä muuten saa aikaiseksi. Aiomme myös kehittää aiemmin mainittua kehitysvammaista valmentajaamme, jotta hän voisi jatkossa vetää itsenäisesti jotain porukkaa. Uusien ryhmien perustamiselle olemme myös avoinna, mikäli niihin saadaan osaavat valmentajat.*

Kuvio 6. Onko seuranne kiinnostunut kehittämään ja järjestämään erityisliikuntaa tai vammaisurheilun lajitoimintaa? (n=210)

Ei

Erityisryhmien toiminnan puuttumista perustellaan yleisimmin sanaparilla ”resurssien puute” (37). Resurssipula liittyy henkilöstöön, kuten ohjaajat, valmentajat ja ylipäänsä seurassa vapaaehtoispuhjalta toimivat ihmiset (36) tai tiloihin (10). Resurssipula liittyy oletukseen, että liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden huomioiminen edellyttää erillistä ryhmää.

- *Vaatii seuralta paljon erilaista resurssia, jonka johdosta toiminta voi muodostua kalliiksi, jos vapaaehtoisia ei löydy. Jos pystyy osallistumaan normaali kuntojumppatunnille, niin ei ongelmaa tulla mukaan. Resurssit eivät tällä riitä omaan erityisryhmään. Meillä on kevennetty kuntojumppa.*
- *Tilanne ohjauspuolella on murroksessa. Kokeneimmat ohjaajat ovat lähdössä muualle opiskelemaan, eikä erityisryhmää voi kuka tahansa kokematon teinityttö ohjata.*

Yksitoista vastaajaa selittää asiaa kysynnän puuttumisella:

- *Olemme ilmoittaneet että meille voi tulla myös erityisryhmistä, vielä toistaiseksi ei ole tullut.*
- *Pienessä kunnassa ei ainakaan toistaiseksi kysyntää.*

Kuusi epäilee, ettei laji sovellu erityisryhmille, kuten että ”laji vaatii hyvän kunnon, motoriikan jne”.

Ei-vastaajien joukossa on myös seuroja, joissa tulokulma poikkeaa perinteisestä vammaisurheilusta. Roller derbyn ”ei” onkin tarkemmin luettuna ”kyllä” inklusiolle:

- *Roller derbyssä on tällä hetkellä vain yksi sarja. Lajissa on maailmalla mukana myös osittain liikuntavammaisia ja esim. kuulovammaisia. Kaikki pelaavat samassa porukassa ns. terveiden kanssa joten erillistä vammaistoimintaa ei ole.*

Mistä toivotaan tukea erityisliikunnan ja vammaisurheilun kysymyksiin?

Seurojen tärkein tukija erityisliikuntaan liittyvissä asioissa on toistaiseksi ollut oma lajiliitto tai -piiri. Noin kolmasosalle tärkeimpiä tukijoita ovat olleet vammaiset liikkujat tai heidän läheisensä, kunnan liikuntatoimi ja oma aluejärjestö. Tukea on saatu merkittävästi vähemmän muista urheiluseuroista, paikallisilta vammais- ja kansanterveysyhdistyksiltä ja valtakunnallisilta erityisliikuntajärjestöiltä. Vähiten tukea on saatu kunnan sosiaali- ja terveystoimesta, alueen oppilaitoksista ja VALO:sta.

Lähiverkostojen merkitys on kasvussa. Tulevaisuudessa merkittävimmäksi tiedon ja tuen lähteeksi arvellaan vammaiset liikkujat ja heidän lähipiirinsä (115 vastausta), paikalliset vammais- ja kansanterveysyhdistykset (121) ja kunnan liikuntatoimi (106). Valtakunnallisten erityisliikuntajärjestöjen (105), aluejärjestöjen (97) ja lajiliittojen (94) rooli on kasvussa.

Millaisista asioista halutaan lisää tietoa?

Vastaajista kaksi kolmasosaa (266/63 %) on kiinnostunut saamaan tietoa omalla alueellaan järjestettävistä soveltavan liikunnan tai vammaisurheilun koulutuksista. Tietoa haluttaisiin etenkin oman lajin soveltamisesta ja ohjaamisesta erityisryhmille (182/68 %), tukirahoista (163/61 %) , yhteistyöverkostoista (133/50 %) ja markkinoinnista (82/31 %). Noin joka viides on kiinnostunut vammaisille henkilöille soveltuvista lajeista ja liikuntamuodoista (53), välineistä (51) tai esteettömyydestä (47). (Kuvio 7)

Vastaajat korostavat tarvitsevansa tietoa eri lajien harjoitusten soveltamisesta erityisryhmille, eriyttämisestä, avustamisesta tai ”mitä huomioitava erilaisissa vammoissa, miten voi liikuttaa, mitä ei saa tehdä/teettää”. Osa kaipaa varmuutta ryhmien yleiseen hallintaan ja ohjaamiseen. Vasta-alkaja on epävarma siitä ”miten ja minkä tasoinen vammaisen [voi tulla] mukaan ryhmään – siis tavisten joukkoon”. Uutta ryhmää käynnistävä kaipaa esimerkkejä ja toimintamalleja, sekä aivan käytännön neuvoja esimerkiksi siitä mistä sopivat tilat voisivat löytyä. Ja varsin moni tasapainoilee perustoiminnan ja uuden välissä, kuten ”miten ratkaista se, että erityisryhmän toiminta ei veisi perustoiminnan resursseja, vaan kaupunki antaisi siihen omat tilat”.

Toisaalta moni korostaa, että koulutuksen tulisi liittyä omaan lajiin tai tapahtuvan lajikontekstissa, kuten ”paraurhelijoiden valmennus”, ”yleisurheiluun liittyvä”, ”soveltavasta jalkapallosta”, ”ampumaurheilun ohjaajien lajikoulutusta”, ”voimistelun lajien sovellettavuus”, ”vammaisurheilijat kamppailulajeissa”, ”erityisgolfiin” ja ”miten mahdollistetaan esim. suunnistuksen suuntaaminen erityisryhmille”.

Tarvitaan siis monenlaista tukea ja koulutusta prosessin eri vaiheissa, alkaen toiminnan käynnistämävaiheesta: ”vaikka johtokuntaan mukaan joskus joku, joka pystyy kertomaan asioista ja välittämään tietoa edelleen”. Osa tuen tarpeista liittyy yleisiin, lähes perustason ohjaajataitoihin kuten heterogeenisten liikunnan ryhmien ohjaaminen. Toisaalta joissakin tilanteissa tarvitaan neuvoja hyvin spesifeissä aiheissa, kuten tilanteessa jossa vammaisurheilija hakeutuu seuraan harjoittelemaan.

Kuvio 7. Millaisista asioista haluaisitte lisää tietoa? (n=266)

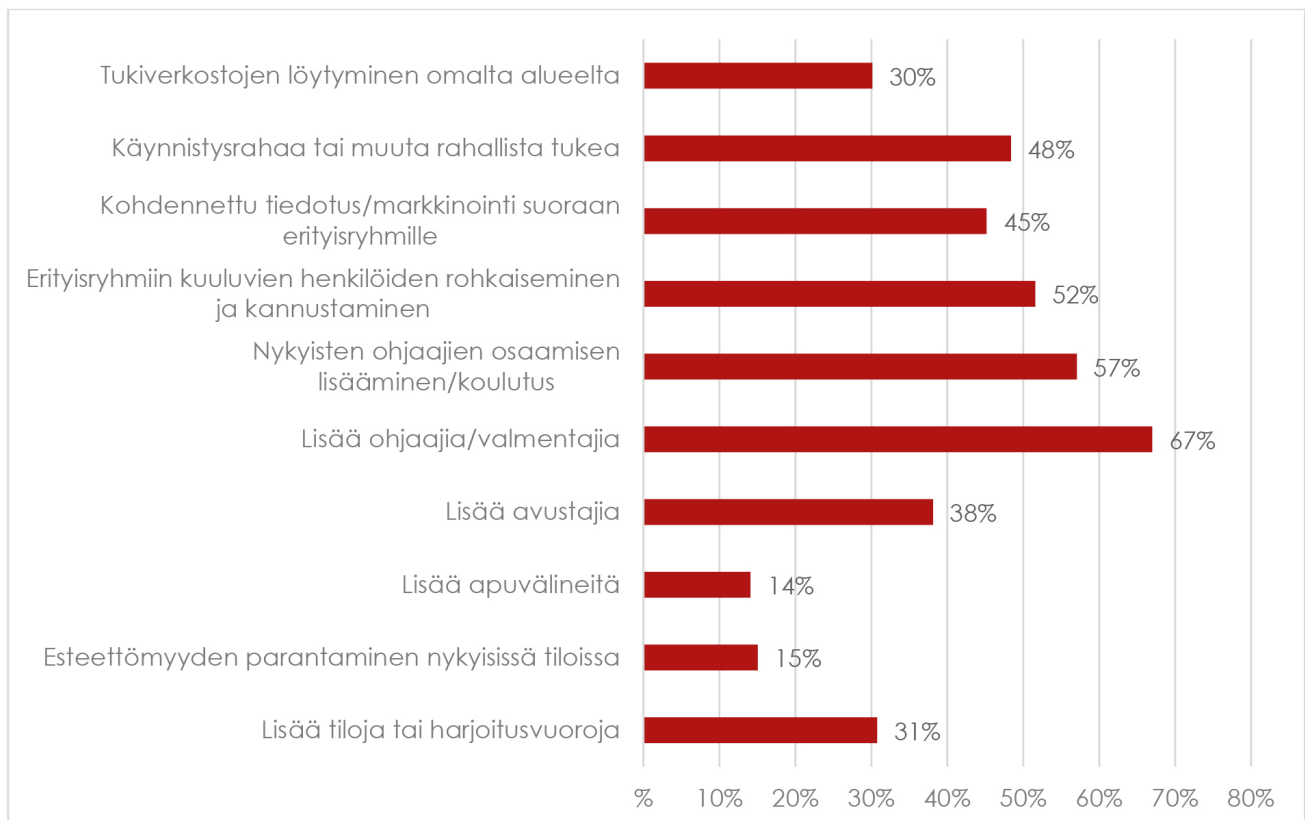

Millaiset toimenpiteet mahdollistavat erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden tai vammaisurheilijoiden mukaan tulon seuran toimintaan?

Tarvittavat toimenpiteet (kuvio 8) on lähes kertaus aiemmin jo kerrotusta. Vastaajat painottavat, että tarvitaan lisää ohjaajia ja valmentajia (67 % /209), nykyisten ohjaajien osaamisen lisäämistä (57 % /178), erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden kannustamista (52 % /161), käynnistysrahaa (48 % /151) sekä toiminnasta tiedottamista ja markkinointia kohdennetusti suoraan erityisryhmille (45 % /141). Näiden lisäksi tarvitaan avustajia (38 % /119), tukiverkostoja (30 % /94), tiloja (31 % /96), esteettömyyttä (15 % /47) ja apuvälineitä (14 % / 44). Esteettömyyden ja apuvälineiden jäämisen listan hänille voi tulkita kahdella tavalla. Seuroissa ehkä jo ymmärretään, että erityisryhmiin kuuluu monenlaisia tarpeita omaavia henkilöitä, joista kaikki eivät käytä apuvälineitä. On kuitenkin mahdollista, että seuratoimijat eivät ole kohdanneet apuvälineillä liikkuvia ihmisiä, eivätkä siksi osaa arvioida kuinka merkittävän osallistumisen esteen toimimattomat harrastustilat ja puuttuvat apuvälineet muodostavat.

Tarvitaan toimenpiteitä sekä osallistujia- että vastaanottajapäässä, liikkujien lähiympäristöissä ja seuroissa. Tarjonnan muokkaamiseen liittyvät ohjaajakoulutus, toiminnan järjestäjien taloudellinen tuki, tiedotus ja markkinointi, toimivat vammaispalvelut, lajien välinen yhteistyö, esteettömät tilat ja apuvälineiden saatavuus. Kysynnän aikaansaaminen edellyttää aktiivista otetta osallistujilta ja heidän läheisiltään sekä erityisliikunnan järjestöiltä. Usein kyseessä ovat yksinkertaiset perusasiat, kuten ”koulujen välinevarastojen käyttö” tai vammaisten ohjaajien löytäminen roolimalleiksi ja vertaisohjaajiksi.

Kuvio 8. Millaiset toimenpiteet mahdollistaisivat erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden tai vammaisurheilijoiden mukaan tuleminen? (n=312)

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Seurojen järjestämän erityisliikunnan määrä näyttäisi lisääntyneen, jos kyselyn tietoja verrataan 2013 ja 2014 vastaaviin kyselyihin³. Aikaisemmissa kyselyissä noin 40 % seuravastaajista ilmoitti, että niissä on mukana erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä. Nyt toimintaa on jo puolessa seuroista. Myös kiinnostus toiminnan järjestämiseen on lisääntynyt. Viime vuonna yli 60 % oli kiinnostunut järjestämään toimintaa erityisryhmille. Nyt kiinnostuneita on jo 210 (68 %) seuraa. VAU:n ”Löydä oma seura” -palveluun ryhdyttiin vuonna 2014 kokoamaan seurojen tarjontaa. Mukana on jo 244 seuran, yhdistyksen tai ratsastustallin yhteystiedot.

Tarjolla olevien liikuntamuotojen ja toimintaryhmien kirjo sisältää kaikkea mahdollista vammaiskilpaurheilusta lasten matalan kynnyksen ryhmiin ja aikuisten terveystoimintaryhmiin. Eniten urheiluseuroissa järjestetään erityisryhmille toimintaa uinnissa, jalkapallossa sekä voimistelun ja tanssin eri muodoissa. Seuraavaksi suosituimpia ovat salibandy, yleisurheilu ja ampumaurheilu. Harrastajamäärissä mitattuna Suomen suurin vammaisurheilulaji on jalkapallo⁴.

Toiminnan kehittämisen kannalta suurimmiksi esteiksi seuroissa koetaan ohjaaja- ja valmentajapula sekä ohjaajien osaaminen. Kysymykseen *Minkä luulet olevan suurimpia syitä sille, että erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä osallistuu niukasti tavallisten seurojen toimintaan?* peräti 56 % vastasi syynä olevan ohjaajien tai valmentajien vähäisyys tai ajan puute. Ja kysyttäessä *Millaiset toimenpiteet mahdollistaisivat erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden tai vammaisurheilijoiden mukaan tulon?* vastaajista 67 % nostaa ohjaajien ja valmentajien lisäämisen tärkeimmäksi keinoksi. Ohjaajien vähäisyyteen, rekrytoinnin vaikeuteen ja vapaaehtoisten jaksamiseen liittyvät vastaukset toistuvat erilaisin sanoin läpi kyselyn. Vastauksissa näkyy pelko erityisryhmän tuottamasta lisätyöstä.

Ohjaajapulan lisäksi seuroja jarruttaa kysynnän puute. Seuroissa ei tiedetä onko jossakin sellaisia liikkumis- ja toimimisesteisiä henkilöitä, jotka olisivat kiinnostuneita urheiluseurassa harrastamisesta ja toimimisesta. Satunnaiset kokeilut tai mainokset eivät tavoita kohderyhmää. Suuri osa kyselyyn vastanneista ei tunne erityisliikunnan kenttää, järjestöjä, lajeja tai erityispiirteitä. Toimivia ryhmiä joudutaan jopa osallistujien puutteessa lakkauttamaan. Toinen merkittävä ongelma liittyykin potentiaalisten liikkujien tavoittamiseen.

Seurojen järjestämä erityisliikunta voidaan karkeasti jakaa kahteen kategoriaan: erilliset ja kohdennetut erityisryhmät ja yleisessä toiminnassa mukana olo (inkluusio). Erityisryhmissä toimitaan erillisissä ryhmissä, inkluusiassa ollaan mukana yleisissä ryhmissä. Erityisryhmät voidaan karkeasti jakaa kolmeen tyyppiin: 1) vammaisurheilulajien joukkueet, 2) harraste-, kunto- tai terveystoimintaryhmät, jotka on kohdistettu jollekin diagnoosi- tai toimintarajoitteisten ryhmälle tai 3) erityislasten kerhot (kuten ADHD, autismi, kehitysvammaiset, motoriikka).

3 Vuonna 2013 kyselyyn vastasi 161 seuraa, joista 59 ilmoitti että heillä on erityisliikkujia mukana seuran toiminnassa. Vuonna 2014 vastaajia oli 221 joista 89 ilmoitti järjestävänsä erityisliikuntaa tai seurassa olevan mukana vammaisia henkilöitä. Erityisliikunnan tai vammaisurheilun ryhmiä oli eniten voimistelun, jalkapallon, salibandyn, uinnin, judon, koripallon ja taitoluistelun seuroissa. Suurin este toiminnan järjestämiselle oli ohjaajien ja valmentajien vähäisyys sekä kysynnän puute. Merkittävimmät lisätarpeet koskivat ohjaajia (61 %), osaamista (47 %), avustajia (43 %), esteettömiä tiloja (26 %) ja apuvälineitä (20 %).

4 Ratsastus, judo ja purjehdus ovat yleensä kymmenen kärkiliiton joukossa, kun mitataan erityisliikunnan laajuutta seuroissa. Tällä kertaa tavoitettiin kuitenkin näiden lajien seuravastaajat poikkeuksellisen huonosti.

Inklusion päätyypit puolestaan ovat 1) yleisissä harjoitusryhmissä harjoittelevat yksittäiset vammaisurheilijat 2) liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt, jotka voivat toimia erilaisissa tehtävissä seuran sisällä ja 3) lapsille suunnatut matalan kynnyksen ryhmät, joihin ovat kaikki tervetulleita. Aktiivisimmissa seuroissa toteutuvat molemmat.

Erityisliikunta (tai soveltava liikunta, vammaisurheilu) näyttää kehittyvän kahteen suuntaan. Seuroissa syntyy uusia erityisryhmiä etenkin joukkuelajeissa ja erilaisille kuntoutustavoitteisille ryhmille. Samaan aikaan seuroissa on yhä enemmän mukana yksittäisiä vammaisia tai liikkumis- ja toimimisesteisiä henkilöitä joko valmennusryhmissä tai matalan kynnyksen harrasteryhmissä. Muutoksen seurantaan mutkistaa uusien lajien orastava nousu ja vanhojen perinteisten lajien hiipuminen. Harrastamisen motiiveja ja osallistumiseen vaikuttavia esteitä tulisi selvittää myös liikkumis- ja toimimisesteisiltä henkilöiltä itseltään.

Kysynnän ja tarjonnan välinen ristiriita on haaste, johon ei ole olemassa helppoja vastauksia. Toiminta saadaan käyntiin rohkaisemalla liikkujia mukaan seuroihin ja lisäämällä tukea seuroille. Vammais- ja kansanterveysjärjestöjen (sekä kuntoutuksen ja terveydenhuollon ammattilaisten) tulisi rohkaista vammaisia liikkujia ja lasten vanhempia olemaan nykyistä aktiivisemmin yhteydessä urheiluseuroihin. Seurat eivät järjestä toimintaa, jos ei ole kysyntää. Ja jos toiminta ei pääse alkuun, se ei voi myöskään kehittyä. Kuntoutuksen ammattilaiset ja paikalliset erityisliikunnan osaajat voivat auttaa seuraa alkuun. Lisäksi kannattaisi selvittää, voiko soveltavan liikunnan harjoittelua tarvitsevia liikunta-, kasvatus- ja kuntoutusalan opiskelijoita hyödyntää liikuntakokeiluissa tai tapahtumissa.

Kunnat voivat tukea seuroja neuvomalla, kouluttamalla, tarjoamalla tiloja, tiedottamalla ja luomalla verkostoja. Kuntien liikuntatoimissa on tietoa esteettömistä liikuntatiloista ja niihin kannattaa viestiä puutteista. Kunnat voivat tarjota kannustimia seuroille, jotka toteuttavat erityisliikuntaa tai joissa on tehty toimenpiteitä vammaisten liikkujien mukaan pääsyn helpottamiseksi. Tukikäytäntöjen tulisi olla selkeät, reilut ja johdonmukaiset. Auttamalla seuroja ja vammaistoimijoita verkottumaan keskenään kuntien ammattilaiset helpottavat myös omaa työtään ja kuntatoimijan aikaa vapautuu muille töille.

Lajiliittojen tulisi käynnistää seuroissa tapahtuvan erityisliikunnan systemaattinen seuranta. Lajiliiton koulutus- ja seuratuksijärjestelmillä voitaisiin tukea erityisliikuntaa käynnistäviä seuroja. Yksi alueellisen toiminnan elinvoimaisuuden avainkysymyksiä on se millaisia palveluita liikunnan aluejärjestöt ja alueelliset palvelukeskukset tarjoavat sellaiselle seuralle, joka haluaa kehittää erityis- tai soveltavan liikunnan tarjontaa, järjestää vammaisurheilua tai miettiä muita toimenpiteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Lähteet:

Saari, A. 2011. Kaikille avoimen liikuntakulttuurin esteet ja nosteet – väliraportti liikunta- ja urheilujärjestöjen integraation prosesseista. Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.

Saari, A. 2015. Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2015:1. Helsinki: Esaprint Oy.

Vastaajat (326) edustavat seuraavia seuroja (307):

Aavasaksan Kisa	Huittisten Voimistelu ja Liikunta	Keurusjumppa
Aavasaksan Urheilijat	Hukka-Putki	Keuruun Naisvoimistelijat
Agility-Team Turku	Hyvinkään Ponteva	Kiimingin Urheilijat
Angelniemen Ankkuri	Hämeen Pesäpallo	KiPe06
Anjalan Jumppaseura	Iin Hiihtoseura	Kivenlahden Venekerho
Anola Golf	Iisalmen Visa	Koivukylän Palloseura
Arctic Agility Team	Imatran Golf	Kokkolan Jymy
Arctic Golf Finland	Imatran Jyske	Kokkolan Kiri
Ascella	Imatran Keilailuliitto	Kokkolan Taitoluistelijat
Budoseura Kobushikai	Imatran Voimistelijat	Kokkolan Urheilusukelluskerho Merisaukot
Capoeira Boa Vontade JKL	Jaguars Spirit Athletes	KOOLS
COCO Sport	Jakobstads simmare - Pietarsaaren uimarit	Koovee Tampere
Copper Hill Curling Club	Jalasjärven Naisvoimistelijat	Kosken Kaiku
Cyclos Kuusamo	Janakkalan Latu	Koski-Petankki
Espoo Triathlon	JJK	Kotkan Naisvoimistelijat
Espoon Miekkaillijat	Joensuun Uimaseura	Kotkan Shukokai Karate
Espoon Pursiseura EPS	Joutsenon Kullervo	Kouvolan Sulkapalloseura
Espoon Sulkapallo-Badminton	Juankosken Kuntoilijat	Kouvolan Taitoluistelu
Espoon Taitoluisteluklubi	Juankosken Kuuhu	Kuopio Roller Derby
Eura Swimming Team	Judoseura Kamiza	Kuopion Ratsastajat
Euran Raiku	Judoseura Koyama	Kuopion Reippaan Voimistelijat
FBC Remix, salibandy	Juniori-Jukurit	Kuopion Uimaseura
FC Kangasala	Juniori-KalPa	Kuusamon Erä-Veikot
FC Kontu	Juuan Urheilijat	Kuusankosken Puhti
FC WILD	JYP Juniorit	KylF Kirkkonummi
Fjällskidarklubben -37	Jyväskylän Rugby Club	Lafk
Forssan Palloseura juniorit	Jyväskylän Kiri	Laihian Luja
Forssan Tae Kwon Do seura	Jyväskylän Saukot	Laitilan Ratsastajat
Funky Team	Jyväskylän Shorinji Kempo	Laivakankaan Futis Klubi
GBK	JäPS	Lamminpään Korpi
Gladius Kirkkonummi, kilpauintijaosto	K.O. Club	Lapin Moottorikelkkailijat
GrIFK Alpine	Kaarinan Nappulat	Lappeenrannan Agilityurheilijat
Haapajärven Ampumaseura	Kaarinan Pojat ry (KaaPo)	Lappeenrannan Judoseura Kamiza
Haapajärven Pesä-Kiilat	Kajaanin Gymnastic	Lappeenrannan Naisvoimistelijat
Haapaveden Latu	Kajaanin Ilmailukerho	Lappeenrannan Tanssiurheilijat
Haka Gym	Kajaanin Junnu Hokki 68	Lappeenrannan Urheilu-Miehet LUM
Halsuan Toivo	Kajaanin Juntta	Lappeenrannan Veiterä
Hankasalmen Hanka	Kajaanin Kipinä	Laukojat-75
Haukilahden Pallo HooGee	Kajaanin Ratsastusseura	Lauritsalan Visa
Hejdi	Kajaanin Sulkapalloilijat	Leppävaaran Pyrintö
Helsingin Jyry	Kajaanin Uimaseura	Liikuntaseura JPS-75
Helsingin Kanoottiklubi	Kalajoen Naisvoimistelijat	LINKKI
Helsingin Luistelijat	Kalpaveljet	Loimaan Naisvoimistelijat
Helsingin Uimarit	Kangasalan Melojat	Loimaan Uimaseura
Helsinki Triathlon	Kankaanpään Ampumaurheilijat	LPR HCRollers
Himangan Roima	Karhut Stars	Lylmi
Himangan Urheilijat	Kenttöurheilijat-58	Maarian Mahti
Hosin Sul Taekwon-do	Keravan Pesis-Juniorit	Melamajavat Pori
Htu Stadi	Keravan Uimarit	Mikkelin Judo

Liite 1

Seurakyselyn vastaajat

Mikkelin Kampparit	Raision Jumpparit	Taekwon-Do Akatemia yhdistys
Mikkelin Latu	Raision Pyryt	Taipalsaaren Kisa
Mikkelin Naisvoimistelijat	Raision Sulkapalloilijat	Tampereen Aikidoseura Nozomi
Mikkelin Pallonlyöjät	Rantaperkiön Isku	Tampereen Naisvoimistelijat
Mikkelin Palloseura	RAPSU	Tampereen Seudun Näkövammais
Mikkelin Taekwondo	Rauhalahti Road Runners	Tampereen Yritys
Mikkelin Tanssihullut	Rauman Uimaseura	TaNMKY:n Urheilijat
Mikkelin Uimaseura	Ravijärven Ratsastajat	Tanssiseura J&V
M-Team	Riihimäen Palloseura RiPS	Tanssiseura Sekahaku
Multian Jyske	Riihimäen Uimaseura	Tapanilan Erä
Multian Naisvoimistelijat	Riihimäen Voimistelu ja Liikunta	Tapiolan Honka
Musan Salama	Rikalavolley	Tekniikan Urheilijat - Kajaani
Muuramen Syke	Rock'n'Roll Dance Club Comets	Tennis-Kotkat
Nivalan Voimistelijat	Rovaniemen Maratonhiihtäjät	Tervon Urheilijat
Nokian Judo	Ruoveden Pirkat	Tikkurilan Palloseura
Näsijärven Purjehdusseura-Näsijärvi segelsällskap	Saarijärven Pullistus	Tornion Kennelkerho
Olarin Voimistelijat	Saaristomeren Melojat	Tornion Naisvoimistelijat
Olavin Rasti	Saimaa Ski	TPS Juniorijalkapallo
Otavan Viesti	Salibandyseura TVA	TPS Salibandy
Oulun Icaros Team	Salon Diabetes	Turun Avantouimarit
Oulun Ilmailukerho	Salon Isännät	Turun Kaiku
Oulun Lohet	Salon Reumayhdistys	Turun Liikuntaseura
Oulun Naisvoimistelijat	Salon Shakkikerho	Turun Miekkailijat
Oulun Uinti	Savon Pallo	Turun Pursiseura
Oulunsalon Trimmi	Savonlinnan Seudun Liikunta	Turun Pyrkivä (naisvoimistelijaosto)
Palokan Naisvoimistelijat	Seinäjoen Paini-Miehet	Turun Riennon Taitoluistelu
Patelan Voimistelijat	Seinäjoen Uimarit -58	Turun Seudun Ampujat
Perniö-Tennis	Seinäjoenseudun Ampujat	Turun Uimarit
Pieksämäen Seudun Moottorikelkkakerho Snow Team	Sevetin Peurat	Turun Urheiluliitto
Pieksämäen Seudun Ampujat	Shirokawa	Uimahyppyseura Tiirat
Pieksämäen Seudun Hengitysyhdistys	Siilinjärven Pesis	Uimaseura Kaarina
Pieksämäen Tanssiurheiluseura	Siilinjärven Urheiluampujat	Uimasura Helsinki
Pieksämäen Tsemppi 82	Simmis Wanda	Uinti Tampere
Pieksämäki Curling	Simpeleen Urheilijat	Uintiklubi Turku ÅSK
Pieksän Kuutit	SJK-juniorit	Ulvilan Voimistelu ja Liikunta
Pietarsaaren Taitoluistelijat	Skating Team Raisio	Urheilusukellusseura Saimaan Norpat
Pietarsaaren Tennisseura	Sodankylän Kisasiskot	Uudenkaupungin Pallokerho
Pihlavan Työväen Urheilijat	Someron Esa	Vaasan Luistinkerho Vasa Skrinnskoklubb
Pihtiputaan Tuisku	Sonkajärven Pahka	Valkeakosken Haka
Piikkiön Kehitys	Sorsakosken Teräs	Vantaan Kilpatanssijat
Pirkanmaan Pyörätuolianssijat	Sotkamon Jymy	Vantaan Salamat
Porin Golfkerho	Soukan Taekwondo Klubi	Varkauden Latu
Porin Pyrintö, uintijaosto	Sukellusseura Simppu	WAU ry
Porin Tarmo	Suomen pyörätuolianssiliitto PYTLI	Veikkolan Veikot
PPJ	Suomen Taitovoimisteluklubi	Vesipalloseura Sentterit
Puolangan Ryhti	Suomussalmen Rasti	Vesiveijarit
Puulan Veneseura	Suonenjoen Naisvoimistelijat	VG-62
Pyhtään Yritys	Suunta 2000	Vihdin Pallo
Pyhäjärven Pohti	Swimming Club Vuokatti	Vihdin Taitoluistelijat
Radical Sport	Swimming Jyväskylä	Viinjärven Urheilijat

Liite 1

Seurakyselyn vastaajat

Vimpelin Veto

Virtain Urheilijat

Virusmäen Wushu

Voimistelu- ja Urheiluseura Myry

Voisalmen Kunto VoiKu

Ylihärmän Junkkarit

Ylivieskan Voimistelu ja Liikunta

Ypäjän Yllätys

Ähtärin Urheilijat